

Závěrečná práce

Žák s poruchou chování

Studijní program:

DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Studijní obor:

Speciální pedagogika – studium v oblasti pedagogických věd

Autor práce:

Mgr. Lenka Rybářová

Vedoucí práce:

Mgr. Zdeňka Braumová, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Liberec 2022

Zadání závěrečné práce

Žák s poruchou chování

Jméno a příjmení:

Mgr. Lenka Rybářová

Osobní číslo:

P21C00068

Studijní program:

DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Studijní obor:

Speciální pedagogika – studium v oblasti pedagogických věd

Zadávací katedra:

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Akademický rok:

2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl závěrečné práce: Zjistit a popsat účinky výchovných opatření, udělených školou žákovi s poruchou chování, a to z žákova pohledu, stejně tak odhalení jeho náhledu na vlastní chování a začlenění do kolektivu ostatních žáků.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, analýza případu, příprava a zpracování pedagogické kazuistiky, formulace návrhů na opatření.

Metody: Koláč radostí a starostí, rozhovor.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce: tištěná/elektronická
Jazyk práce: Čeština

Seznam odborné literatury:

HUTYROVÁ, Miluše, 2019. *Děti a problémy v chování: etopedie v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1523-3.
JUCOVIČOVÁ, Drahomíra, ŽÁČKOVÁ, Hana, 2018. *Metody práce s dětmi s ADHD především pro rodiče a vychovatele*. 8. vydání. Praha: D + H. ISBN 978-80-87295-16-8.
KENDÍKOVÁ, Jitka, 2019. *ADHD krok za krokem*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-438-1.
MICHALOVÁ, Zdeňka, 2011. *ADD/ADHD v kontextu poruch chování*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-733-8.
VÁGNEROVÁ, Marie, 2020. *Vývoj pozornosti a exekutivních funkcí*. 1. vydání. Praha: Raabe. ISBN 978-80-7496-441-1.

Vedoucí práce: Mgr. Zdeňka Braumová, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce: 3. dubna 2022
Předpokládaný termín odevzdání: 15. prosince 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 13. června 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou závěrečnou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé závěrečné práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé závěrečné práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li závěrečné práce nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má závěrečná práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Mgr. Zdeňce Braumové, Ph.D. za velikou ochotu, trpělivost a odborné vedení mé závěrečné práce.

Anotace

RYBÁŘOVÁ, Lenka. *Žák s poruchou chování*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní, 2022. Závěrečná práce.

Závěrečná práce se zabývá tématem žáka s poruchou chování na základní škole a sledováním a popisem účinků výchovných opatření udělených školou tomuto žákovi. Věnuje pozornost vlivu udělených výchovných opatření na začlenění žáka do kolektivu třídy a vlivu výchovných opatření k sebereflexi.

Práce je rozdělena na část teoretickou a výzkumnou. V teoretické části je vymezen termín porucha chování. Tato část se také zabývá etiologií poruch chování, základním dělením dle původu vzniku a specifikací možností školy v řešení projevů poruch chování. Výzkumná část obsahuje kazuistiku žáka s poruchou chování a výzkumné metody se závěry, které z jejich uskutečnění vzešly. Práce je zakončena navrhovanými doporučeními.

Klíčová slova:

porucha chování, etiologie poruch chování, žák s poruchou chování ve školním prostředí, výchovná opatření.

Annotation

The final Thesis deals with the Topic of an elementary School Student with a Behavioral Disorder and monitoring and describing the effects of educational measures given by the school to this pupil. It pays attention to the effect of imposed educational measures on the inclusion of the pupil in the class collective and the effect of educational measures on self-reflection.

The work is divided into a theoretical and a research part. In the theoretical part, the term behavior disorder is defined. This part also deals with the etiology of behavioral disorders, the basic division according to the origin of the occurrence and the specification of the school's options in dealing with the manifestations of behavioral disorders. The research part contains a case study of a student with a behavioral disorder and research methods with the conclusions that emerged from their implementation. The work is concluded with proposed recommendations.

Keywords:

behavioral disorder, etiology of behavioral disorders, student with behavioral disorder in the school environment, educational measures

Obsah

Úvod

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Poruchy chování

1.1 Vymezení pojmu porucha chování 12

1.2 Etiologie vzniku poruch chování 14

1.3 Základní dělení poruch chování dle původu vzniku 15

1.2.1. Nespecifické poruchy chování 15

1.2.2. Specifické poruchy chování 15

2. Žák s poruchou chování na základní škole 17

3. Možnosti školy v řešení projevů poruchy chování 19

II. KAZUISTICKÁ ČÁST

1. Kazuistika 22

1.1 Osobní anamnéza 22

1.2 Rodinná anamnéza 25

1.3 Školní anamnéza 26

2. Průzkumné metody 31

2.1 Rozhovor s dítětem 31

2.1.1 Zhodnocení rozhovoru s dítětem 32

2.2 Koláč radostí a starostí 33

2.2.1 Zhodnocení koláče radostí a starostí 34

Závěr práce 40

Seznam použitých zdrojů 42

Seznam příloh 43

Příloha A 44

Příloha B 47

Příloha C 48

Příloha D 49

Příloha E 50

Seznam použitých zkratk

ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder

AJ - anglický jazyk

AP - asistent pedagoga

CNS - centrální nervová soustava

DSM - Diagnostický statistický manuál duševních poruch

IVýP - Individuální výchovný plán

MKN 10 - Mezinárodní klasifikace nemocí - verze 10

MŠ - mateřská škola

OSPOD - odbor sociálně právní ochrany dětí

PPP - pedagogicko psychologická poradna

ŠPP - školní poradenské pracoviště

TU - třídní učitelka

VP - výchovný poradce

Úvod

Ve své závěrečné práci jsem se zaměřila na žáka s diagnostikovanou poruchou pozornosti s hyperaktivitou (dále ADHD), který je žákem základní školy.

Když jsem přemýšlela, kterého žáka pro svou práci zvolit, padla má volba právě na tohoto žáka, a to z několika důvodů. Předně jsem jej učila a potkávala se tak s ním v přímé interakci. Dále jsem jej měla v péči v roli výchovné poradkyně školy a v této roli se potkala s jeho těžkým osudem spojeným s jeho rodinou. Posledním důvodem, který vedl k této volbě byl také fakt, že v současné době průběžně poskytuji jeho matce podporu v roli soukromé poradkyně mimo školní prostředí, ve kterém již nepracuji.

Cílem mé práce je sledování a popis účinků výchovných opatření udělených školou tomuto žákovi s poruchou chování, a to z jeho pohledu, stejně tak odhalení jeho náhledu na vlastní chování a začlenění do kolektivu ostatních žáků.

Má práce přiblíží osud jednoho z žáků, jehož dosavadní formování bylo ovlivňováno nejen ADHD, ale také nefunkčním domácím prostředím, ve kterém část svého života vyrůstal. Byl vychováván drogově závislým otcem, prošel si náročným rozvodem svých rodičů a byl zásadně ovlivněn několika vztahy své matky. Z těchto vztahů na něj měl velký vliv zejména třetí druh jeho matky, se kterým si vybudoval pěkný vztah, ale bohužel tento přítel tragicky zahynul. Nemalý vliv na jeho formování mělo i soužití se třemi dalšími sourozenci pocházejícími z různých vztahů.

V návaznosti na tento soukromý život se odvíjí i jeho osud v roli žáka s výraznými projevy poruch chování ve školním prostředí, jeho postavení mezi ostatními spolužáky a jeho sebepojetí, ovlivňované zvolenými způsoby řešení jeho výchovných problémů ve vztahu ke školnímu prostředí.

Práce je rozdělena na teoretickou a kazuistickou část. Z důvodu diagnózy žáka a také zaměření celé práce a vytčenému cíli se v teoretické části věnuji problematice vymezení pojmů vztahujících se k poruchám chování, k jejich etiologii a dělení dle původu vzniku. Dále se zabývám možnými projevy žáka s poruchou chování ve školním prostředí a možnostmi školy, jak s takovými žáky pracovat a jak na tyto projevy reagovat.

V kazuistické části je zpracována kazuistika tohoto žáka a dvě metody (koláč radostí a starostí a rozhovor), ve kterých se zaměřuji na žáka a jeho pohled na svou současnou pozici mezi svými

vrstevníky v kontextu udělovaných výchovných opatření a na to, jak jej tato opatření ovlivnila v dobrém, či ve zlém.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Poruchy chování

1.1 Vymezení pojmů porucha chování

„Poruchy chování jsou obecně definovány jako odchylka v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, popřípadě na úrovni jeho rozumových schopností“ (Hutyrová 2019, str. 69).

Z uvedené definice jsem vyvodila, že abychom mohli mluvit o poruše chování, měly by být, dle mého pohledu, splněny některé, nebo všechny, z následujících podmínek:

- dítě se nechová vzhledem ke svému věku standardně,
- dítě se nechová vzhledem ke své úrovni rozumových schopností standardně,
- dítě porušuje normy běžné pro danou společnost nebo situaci,
- socializace dítěte neprobíhá standardně v porovnání s ostatní populací.

Dítě se nechová vzhledem ke svému věku standardně? Co to konkrétně znamená? Vývoj každého jedince dle autorky Vágnerové souvisí nejen s vývojem fyzickým, ale také s vývojem duševním. Konkrétně hovoříme o etapách duševního vývoje jedince. Informace o jednotlivých obdobích duševního vývoje jedince bychom mohli hledat ve vývojové psychologii, která se touto problematikou zabývá (Vágnerová 2008, str.54).

Pro ilustraci si můžeme připomenout některá období duševního vývoje na základě informací od autorky Vágnerové: prenatální období, období novorozence, kojence, batolete, předškolního věku, mladšího školního věku, pubescence, adolescence (Vágnerové 2008, str. 55). V jednotlivých etapách duševního vývoje popisuje vývojová psychologie vývojové změny, ze kterých se dají odvodit obecné zákonitosti - zákonitosti vztahující se na vývoj populace v tomto stupni vývoje. Pokud jedinec vykazuje odchylky od těchto obecných zákonitostí, můžeme tento fakt považovat za jednu z indicií, které mohou přispět k diagnostice možné poruchy chování.

Dítě se nechová vzhledem ke své úrovni rozumových schopností standardně? Rozumové schopnosti úzce souvisí s pojmem inteligence.

Kdybychom se na inteligenci podívali v souvislosti s možnou příčinou rozvoje poruch chování, mohli bychom se zaměřit na jednotlivé součásti inteligence, mezi které patří to, jak jedinec zvládá učení, které souvisí s myšlením, jak dokáže využít zkušenosti, které učením získal, jak se umí adaptovat na nové situace, nové lidi, na nové požadavky, na změny, jak umí odhadnout, co může zvládnout a co už ne, a jak umí přijímat tato osobní omezení bez konfliktů s okolním

světem (Vágnerové 2008, str. 55).

Vývoj rozumových schopností souvisí opět s celkovým vývojem jedince v jednotlivých vývojových stádiích při předpokladu výchovy dítěte v podnětném prostředí a dává tak jasné signály, co by měl jedinec v daném vývojovém období zvládat.

Dítě porušuje normy běžné pro danou společnost, situaci apod.?

„Norma (někdy také standard) je požadavek na chování nebo vlastnosti člověka, situace apod., který se buďto předepisuje a vyžaduje, nebo popisuje, co je normální (přijatelné nebo obvyklé). Normy jsou psané i nepsané a liší se různou mírou závažnosti a různým rozsahem platnosti” (Hutyrová 2019, s. 65).

Jsou to vlastně pravidla, které jsou nastavena právně (zákony - porušení je trestné), morálkou společnosti (např. takt, úcta, ohleduplnost - svědomí), společností (etiketa, pravidla společenského styku, co je správné a nesprávné). Vztáhneme-li normy např. na oblast školy, najdeme tato pravidla např. ve školním řádu, nastavených třídních pravidlech, v legislativě vztahující se ke školské problematice apod.

Socializace dítěte neprobíhá standardně v porovnání s ostatní populací?

Je to proces, kdy se jedinec začleňuje do nějaké společnosti a probíhá po celý život. Přitom nejintenzivnější socializace probíhá v dětství. Jedinec se socializuje prostřednictvím sociálního učení. Kdybychom se podívali blíže na to, co to vlastně je sociální učení. Odpověděli bychom si, že je to vše, co jedinec odkouká, odposlouchá, napodobí, naučí se apod. A pak také na určitém vývojovém stupni aplikuje při začleňování se do konkrétní společenské pozice, kde vystupuje v konkrétní sociální roli. Socializace probíhá v určité skupině, např. v rodině, ve škole, mezi vrstevníky (Vágnerové 2008, str. 55).

Pokud ovšem probíhá sociální učení, potažmo socializace nestandardně, např. identifikací se špatným vzorem, sugescí, kdy nekriticky přijímáme nějaké informace, nebo jsou při socializaci používány k sociálnímu zpevnování v nadměrné míře tresty, může dojít k narušení zdravého sociálního učení a tím i k posílení jednoho z faktorů, který se připisuje k rozvoji poruch chování (Vágnerové 2008, str. 55).

Pokud bychom měli ještě přesněji definovat poruchy chování, musíme vzít v úvahu i informace, které najdeme v následující citaci:

„Vymezujeme je tedy jako opakující se a trvalý (v délce trvání nejméně šesti měsíců) vzorec

disociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které porušuje sociální normy a očekávání přiměřené věku dítěte” (Hutyrová 2019, s. 69).

Mluvíme-li tedy o poruchách chování, mluvíme o disociálním (chování proti společenským pravidlům), agresivním (tzn. útočném, výbojném, ohrožujícím) a vzdorovitém (stavění se do opozice k autoritám) chování. Důležitá informace, která je podstatná při stanovení diagnózy porucha chování, se týká délky projevů a tou je minimálně šest měsíců výskytu těchto výše uvedených projevů (Hutyrová 2019, s. 69).

1.2 Etiologie vzniku poruch chování

Dle Hutyrové mohou být příčinou problémového chování a poruch chování tyto faktory:

1. **Biologické faktory** - tyto faktory souvisí zejména s biologicko-fyziologickými příčinami, které způsobují neurologickou poruchu zpracování impulzů dítěte. To znamená, že díky jemným odchylkám ve struktuře centrální nervové soustavy dochází k nerovnováze v činnosti neurotransmiterů, které přenášejí signály mezi různými oblastmi mozku.
2. **Genetické faktory** - dědičné faktory, kdy v případě poruchy chování u rodičů je větší predispozice chování i u jejich dětí.
3. **Psychologické faktory** - mají přímý vliv na psychiku jedince. Mezi nejběžnější faktory patří emoční deprivace, která vzniká v rodině, nebo v nějakém jiném zařízení, a to zejména neuspokojováním citových potřeb jedince, někdy i důsledkem odmítání a vylučování okolím, vznik frustrace, kdy nejsou uspokojovány potřeby jedince (uznání, pozornost, být součástí, být přijímáno) a následně hledání způsobu, jak na sebe upozornit, jak zařídit, aby mě měli ostatní rádi. Potřeba být někým a klidně i tím zlým.

Samostatnou kapitolu tvoří pak jedinci s disharmonickým vývojem osobnosti (Hort 2000) pro něž je typické, že neumí navazovat hlubší vztahy ke druhým lidem. Projevují se jiným prožíváním pocitů.

Pro přesnost ještě uvádím možnost psychických poruch, které se mohou projevovat jako poruchy chování. Jedná se o tzv. externalizační poruchu adaptace (volání o pomoc), která se také může projevovat jako porucha chování, ale jedná se spíše o úzkostný stav způsobený nějakou náročnou situací, kdy se může projevovat až panika.

4. **Sociální faktory** - často jsou spojeny s rodinami se zhoršenou socioekonomickou situací. Mohou to být i rodiny, ve kterých se někteří členové potýkají s psychickými potížemi,

inklinují ke kriminální činnosti apod. Díky jinak nastaveným normám dávají takto negativní příklad svým dětem, které tyto způsoby chování přijímají za tzv. „normální“ (Hutyrová 2019, s. 73 - 78).

1.3 Základní dělení poruch chování dle původu vzniku

Poruchy chování můžeme dělit podle toho, zda vznikly na základě organického poškození mozku (narušení CNS) nebo se na jejich vzniku podílely jiné příčiny, např. nesprávná výchova, nepodnětné domácí prostředí apod., **na poruchy specifické a poruchy nespecifické.**

1.3.1. Nespecifické poruchy chování

Poruchy nespecifické jsou, jak už jsem uvedla výše, poruchy na jejichž vznik může mít vliv mnoho faktorů:

- „socioekonomická situace rodiny
- disharmonické rodinné prostředí - poruchy chování u rodičů, antisociální a kriminální chování rodičů, rodiny s vysokým počtem dětí, přísná nebo příliš shovívavá výchova bez kontroly a strukturace volného času“ (Hutyrová 2019, s. 81).

Důležitým faktem je, že podkladem poruchy nespecifické může být i porucha specifická, která jí buď předchází, nebo s ní souvisí, ve smyslu, že jedinec se specifickou poruchou chování je více náchylný ke konkrétním sociálně-patologickým jevům ve společnosti.

Dalším faktorem, který posiluje přechod nebo prolínání z poruchy specifické do nespecifické je souhra více faktorů, např. socioekonomická situace rodiny ve spojení s ADHD apod.

Do výčtu nespecifických poruch chování podle Hutyrové patří:

- „krádeže nebo nepoctivost
- lhaní
- agrese k lidem a zvířatům
- destrukce majetku a vlastnictví
- násilné porušování pravidel“ (Hutyrová 2019, s. 75).

Hutyrová také uvádí, že poruchy chování mohou mít **lepší, či horší prognózu.**

1.3.2. Specifické poruchy chování

Z textu od Michalové se mezi etiologické činitele specifických poruch chování řadí drobná poškození mozkových struktur v prenatalním, perinatálním a postnatálním období, ale i vlivy deprivace, emocionální a jejich kombinace (Michalová 2011, s. 96).

Michalová přináší pohled na poruchy specifické i z psychologického hlediska a propojuje tak neurologické projevy s projevy vývoje duševních funkcí.

Dle ní se první symptomy objevují před začátkem školní docházky. Tento fakt si spojují zejména s tím, že nejpozději v tomto období začíná docházet jedinec do předškolního zařízení (MŠ, přípravky apod.), kde se symptomy demonstrují ve vztahu k řízené činnosti, k očekávaným dovednostem a k začleňování se do sociální skupiny.

Symptomy tedy existují dříve, ale vzhledem k tomu, že většinu času tráví jedinec v rodině, tedy mezi blízkými, a má užší sociální kontakty (rodiče mají omezenější srovnání s vrstevníky), se mnohdy nedemonstrují tak, aby bylo nutné je pojmenovat a jimi se systematicky zabývat. Děti jsou spíše považovány za nevychované, neposlušné, nesprávně vedené, zlomyslné apod.

Podle DSM (Diagnostický statistický manuál duševních poruch) a MKN-10 patří ke specifickým poruchám chování ADHD s dělením na subtyp I., II., III. Rozdělením na tyto subtypy jsou upřesněny jejich projevy (narušená pozornost, hyperaktivita a impulzivita) a s tím související možnosti intervence a modifikace.

V praxi se můžeme také setkat s používáním výrazu hyperkinetický syndrom. Velmi často bývá spojován s ADHD, či s ním zaměňován. Tento termín najdeme v MKN. Tato klasifikace je určena pro lékařskou praxi a využívají ji hlavně psychiatři. Pokud je jedinec diagnostikován hyperkinetickou poruchou, je to vždy v souvislosti s nespecifickou poruchou chování, např. opoziční chování a agrese.

V chápání naší pedagogické praxe, používáme pojem ADHD v souvislosti s projevy v oblasti pozornosti, hyperaktivity, impulzivity.

ADHD se může vyskytovat v různých komorbiditách.

„Nejčastěji se ADHD vyskytuje ve spojení s opozičním chováním (35%), s nespecifickými poruchami chování (20-56%), se somatickými onemocněními (24-35%), s úzkostnými poruchami (25%), s asociálním a delikventním chováním (24%) či projevy deprese (33%)“ (Uhlíř 2020, s. 24).

2. Žák s poruchou chování na základní škole

V předešlých kapitolách jsme se zabývali poruchami chování zejména z pohledu jejich klasifikace, projevů a jejich kombinací.

Z obsahu jednotlivých kapitol vyplývá, že žák s poruchou chování má více či méně narušené oblasti, které mu znesnadňují či úplně brání v dosahování pro mnohé z nás běžných výsledků, a to v mnoha oblastech jeho života a také mu brání vést plnohodnotný život. Z textu od autorky Hutyrkové se jedná zejména o tyto oblasti: impulzivita, pozornost, percepce a motorika, kognitivní funkce, emoce, motivace a postoje, socializace a sociální vztahy, problémy ve vztazích s dospělými a vrstevníky (Hutyrová 2019, s. 106 - 108).

Ve školním prostředí patří poruchy chování vzhledem k pestrosti jejich projevů k náročným výzvám pro pedagogické pracovníky a vnášejí různě silné impulsy do života třídy, do výuky, do společných aktivit, do navazování spolupráce s rodiči atd.

Chování těchto žáků je náročné, a to v mnoha ohledech: často nerespektují autoritu učitele, zkoušejí pevnost nastavených hranic, někdy se projevují hlasitě a vulgárně během výuky, mohou mít projevy agresivních reakcí (kopání, strkání, házení předměty), často reagují neadekvátně na změny a tlak, mohou na sebe hlasitě upozorňovat, hůře a často nevhodně kontaktují své vrstevníky. V projevech můžeme pozorovat i zbrklost, která může mít následně vliv na výsledky práce tohoto žáka, případně na práci spolužáků.

Škola je instituce spojená s povinnostmi, s nastavenými pravidly, očekáváními ze strany žáků, rodičů, pedagogů, s náročnými a náhlými průběžnými změnami, s intenzivními sociálními vlivy. Je nasnadě, že pro dítě s poruchou chování se začleňování a existence v tomto prostředí pojí s mnoha problémy a výzvami. Pedagogové těžce zvládají vyrušování během výuky a ostatní žáci trpí napjatou atmosférou a nejistotami, čemu budou během svého pobytu ve škole, v souvislosti s přítomností dítěte s těmito projevy, čelit.

Uvědomit si, že to, co žák dělá či nedělá, není namířeno proti učiteli osobně, ale že je to často volání o pomoc nebo nenaplnění nějaké potřeby, o jejíž uspokojení si tak může žák nevhodným způsobem říkat, je náročné. Zásadní problém je v tom, že projevy těchto žáků velmi intenzivně působí na autoritu pedagoga. A to, jak pedagog zvládá tyto projevy, má pak druhotný dopad i na ostatní žáky a na vnímání jeho kompetentnosti. Dále je v sázce přímé ohrožení každého, kdo se s tímto žákem setkává, a to nejen fyzické, ale i psychické, tlak rodičů ostatních žáků na soužití jejich dětí ve třídě s takovým žákem atd.

Žák s poruchou chování má problém, ale neměl by být vnímán on jako problém. Často bývá obecně málo produktivní, není schopen si zorganizovat své věci, má nižší frustrační toleranci, bývá zaměřen na okamžité uspokojení potřeby bez promýšlení dopadů na okolí, zapomíná a ztrácí pomůcky, je nesoustředěný, skáče do řeči, hůře sleduje instrukce apod. Na druhé straně jsou to žáci s průměrnými či nadprůměrnými rozumovými schopnostmi. Bohužel v důsledku projevů této poruchy nebývá těmto schopnostem věnována dostatečná pozornost a okolí je přitahováno spíše negativními projevy souvisejícími právě s poruchou chování.

Závěrem se v této kapitole dá konstatovat, že žáci s poruchami chování jsou silně ohroženi z mnoha důvodů: větší riziko úrazu, vylučování ze skupinových aktivit (vliv na budování vrstevnických vztahů a rozvíjení jejich talentů), vylučováním ze školních akcí. V pozdějším věku i možným vyloučením ze studia (vliv na profesní rozvoj a budoucí pracovní uplatnění), náročnými rodinnými vztahy, možností trestné činnosti atd.

3. Možnosti školy v řešení projevů poruch chování

Žák s diagnostikovanou poruchou chování je, dle Vyhlášky č. 27/2015 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů, považován za jedince se speciálními vzdělávacími potřebami a tak by na něj mělo být i nahlíženo.

V praxi to znamená, že školy musí respektovat podpůrná opatření, která na základě vyšetření a stanovení diagnózy přiděluje v Doporučení pro vzdělávání žáka školské poradenské zařízení. Tato opatření se mohou týkat např. délky výuky, přidělení asistenta pedagoga, způsobu hodnocení, způsobů práce atd. Opatření se týkají také hodnocení prospěchu a chování.

Pokud se tedy na tuto problematiku podíváme z úhlu jedince se speciálními vzdělávacími potřebami, měly by být projevy, které souvisí s diagnózou, vnímány jako jakási oslabení, která by měla být vhodným způsobem posilována a jako taková oslabení i respektována.

Vhodné je tedy volit prostředky proaktivní spíše než reaktivní a vhodně zvažovat restriktivní opatření. Pro to, jak hodnotit a posuzovat projevy chování, je důležité umět oddělit projevy poruchy chování od nevhodného chování způsobeného jinými vlivy.

Jak pracovat se žáky s ADHD ve škole? Dle Kendíkové je důležité se na příchod takového žáka připravit:

„Pokud pedagogové a učitelé, ale i jejich asistenti mají nebo budou mít ve třídě žáka s ADHD, měli by se na jeho přítomnost řádně připravit.” a doplňuje „...také psychicky” (Kendíková 2019, s. 15, 16).

Jaké má škola možnosti v řešení projevů poruch chování? Při sestavování přehledu jsem čerpala z knihy: „Problémy s chováním ve škole - jak na ně” autorů V. Mertina, L. Krejčové, a kol. a z vlastních zkušeností nabytých v pozici výchovné poradkyně a učitelky (V. Mertin, L. Krejčová a kolektiv 2013, s. 74-81):

- 1. preventivní a intervenční programy** - součástí je diagnostika třídního kolektivu a jsou zaměřeny na rozvoj osobnosti a prevenci rizikového chování, součástí jsou nácviky sociálních interakcí, prožitkové aktivity, hry s terapeutickým potenciálem apod.
- 2. posilování žádoucího chování** - systém odměny/sankce - rozdělujeme až po demonstraci sledovaného chování, odměna by měla převyšovat nad sankcí a pochvala nad kritikou, hledám to, za co můžeme pochválit a tak i pozitivně zpevnit, sankce by měly vést k uvědomění si důsledků vlastního chování (oprava poničené učebnice, sepsání

vhodnějšího oslovení žáků, pedagogů apod.) a odměna by měla motivovat ke zlepšování se.

3. **nastavení spolupráce s rodiči** - smlouvy o spolupráci - vysvětlení postupů, zjištění postojů rodičů k nastavení plánovaných výchovných opatření apod.
4. **týmová spolupráce při péči o žáka s poruchou chování** - spolupracují všichni, kteří jsou v kontaktu s daným žákem a společně konzultují a nastavují vhodné postupy.
5. **pedagogicko-psychologické poradenství, výchovné poradenství** - hledání příčin chování, IVýP (Individuální výchovný program), podpora psychologa, vedení záznamů o žákovi (tzv. portfolio) - odhalení spouštěčů, určení preventivních faktorů, osobnost žáka, motivace, zájmy, rodinné zázemí, zdravotní stav, co by mohl vnímat jako odměnu/trest, spolupráce s metodikem prevence, případové konference, krizové scénáře, postupy, jak s takovým žákem pracovat atd.
6. **edukativní pomoc** - např. doučování, nácviky sociálních interakcí, motivační prvky, setkávání žáků s podobnou diagnózou.
7. **spolupráce se školskými poradenskými zařízeními a dalšími subjekty** - ambulantní zapojení psychiatra, sociálních služeb, režimové pobyty ve střediscích výchovné péče, terapeutické pobyty v psychiatrické léčebně, při nevhodném vlivu rodinného zázemí - podnět k ústavní výchově dítěte apod.
8. **výchovná opatření, hodnocení chování, poznámky** - pochvala, kázeňská opatření - napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy.

Pravidla pro udělování pochval a jiných ocenění a ukládání výchovných opatření jsou povinnou součástí školního řádu a pedagogičtí pracovníci jsou povinni v ukládání podle tohoto řádu postupovat.

Hodnocení chování není kázeňským opatřením. Školy hodnotí chování známkou 1-3 a toto hodnocení se uvádí na vysvědčení.

Poznámka? Má nějaké legislativní ukotvení? Dle mého názoru a na základě prostudování legislativy nemá. Poznámka je pouze informativní zápis, který zákonné zástupce informuje a upozorňuje na to, že škola zaznamenala v souvislosti s jejím dítětem problém, jev, situaci, která je v rozporu s nastaveným školním řádem školy.

Vnímání poznámky by mělo být impulsem k otevření se nastavení v nějaké situaci, kterou

potřebuje pedagogický pracovník řešit ve spolupráci se zákonným zástupcem.

Co ještě posiluje tento výklad je fakt, že poznámka bývá zapisována do žákovské knížky, případně elektronické žákovské knížky. Oba typy těchto žákovských knížek nepatří k povinné dokumentaci školy. Jsou považovány za prostředek usnadňující předávání informací ze školy domů.

Obecně lze ještě na závěr shrnout:

Do hodnocení žáka patří jak pozitivní, tak negativní hodnocení jeho chování. Při udělování výchovného opatření by se mělo cílit na individualitu každého žáka a brát v úvahu věk, zdravotní stav a jiné okolnosti, které mají vliv na chování žáka.

Pokud jsou projevy důsledkem poruchy chování (ADHD apod.), měl by učitel hledat vhodné metody, kterými by pomohl žákovi zvládat projevy své poruchy a netrestat jej za tyto projevy udělením výchovného opatření.

Pokud bych měla uvést nějakou analogii, je to podobné, jako kdybychom žáka se zlomenou nohou trestali za to, že na náš pokyn neběžel. Nikoho z pedagogů by to pravděpodobně ani nenapadlo, ale v souvislosti s projevy v oblasti poruch chování se to bohužel děje. Více se touto problematikou budu zabývat v souvislosti s kazuistikou.

II. KAZUISTICKÁ ČÁST

1. Kazuistika

1.1 Osobní anamnéza

Při zpracování této části kazuistiky jsem vycházela z rozhovoru s matkou Standy a to zejména v osobní anamnéze v části průběh těhotenství a porodu a v části průběh vývoje. Další části osobní anamnézy (charakteristika zevnějšku, charakteristika projevů) jsou zpracovány na základě mých osobních pozorování a zkušeností s tímto žákem (TU, VP, externí podpora).

Standa (narozen 2012)

(jméno chlapce je fiktivní)

desetiletý chlapec, žák běžné třídy ZŠ, nyní je ve 4. ročníku

Průběh těhotenství a porodu:

Matka otěhotněla neplánovaně. Těhotenství matky probíhalo v normě, přesto ve velmi náročném stresujícím období, ve kterém otec Standy byl drogově závislý a psychicky a fyzicky matku týral. Porod proběhl spontánně bez komplikací a v termínu. Po narození byl Standa (dle sdělení matky) „neklidným a plačtivým dítětem, které vyžadovalo velkou pozornost a kontakt“. Matka tuto situaci v kontextu s drogově závislým manželem špatně zvládala. Spal v kratších úsecích.

Průběh vývoje:

Psychomotorický vývoj byl v normě, seděl v osmi a půl měsících, chodil ve dvanácti měsících, první slova se objevovala asi v roce a půl. Během prvních tří let se projevoval jako neklidné dítě, často se vztekal, působil frustrovaně, když se mu něco nedařilo a odmítal v tom pokračovat. Byl silně fixován na matku, otce se bál a v kontaktu s ním se choval ustrašeně, uzavřeně. Řeč se rozvíjela pomaleji oproti vrstevníkům, první věty se objevovaly od tří a půl let. Během tohoto období prodělal pouze běžné nemoci. Toto období bylo bez úrazů a pobytů v nemocnici. Udržování čistoty začalo okolo dvou let.

Charakteristika zevnějšku:

Štíhlý vytáhlý chlapec, hnědé vlasy, příkrčená ramena, těkavé oči, které nevydrží být dlouho zaměřené na jedno místo, působí nejistě a nervózně.

Charakteristika projevů:

Standa nevstupuje do kontaktu s novým dospělým většinou ihned. Oči má sklopené, nervózně si

hraje s prsty, podupává nohou a mlčí. Postupně se osměluje, přesto stále kouká do země, odpovídá jednoslovně a působí, jako by chtěl být někde jinde.

Pozornost při hovoru je těkavá, přeskakuje z jednoho tématu na druhé bez souvislostí a obtížně hledá slova. Slovní zásoba je chudší, pomáhá si rukama a pohyby těla. Při mluvení musí být vrácen k tématu a je nutné pomocí konkrétních otázek získávat podrobnosti. Pokud posluchač neporozumí sdělovanému, je podrážděný, zvyšuje hlas a objevují se pohrdavé projevy - oči v sloup, vzdychání, otáčení hlavy.

Při práci musí být opakovaně motivován a je nutné dohlížet průběžně na jeho práci. Pokud se tak neděje, upadá aktivita až do pasivního a vzdorovitého chování a odmítání pracovat. Při větším tlaku na dodělání práce se objevují agresivní projevy - odstrkování práce, házení věcmi, rozbíjení věcí, vulgární projevy a následně pláč. Pokud je vhodně a průběžně při drobných nezdarech motivován, bývá velmi pracovitý a snaživý. Je schopen věnovat dané činnosti velké množství energie a času.

Standa má potíže s respektem k autoritám. Na pokyny reaguje až na několikáté opakování s větším důrazem. Lépe reaguje na muže než na ženy. Pokud je tlak větší, může se objevit drzé odmítání až vulgarismy. Tomuto chování lze předejít vysvětlením toho, co se po něm chce s důvody, proč je to požadováno. Pokyny plní neochotně, často napůl a je nutné důsledně hlídat dokončení. Pokyny je nutné podávat postupně.

Vnímání pochvaly je různé. Pokud je příliš chválený, je v příštím čase naprosto mimo kontrolu a snižuje se i sebeovládání. Vhodně sdělenou pochvalu vnímá s rozpaky a snaží se ji shodit slovně či nějakým činem.

Celkově se projevuje velmi neklidně. Na podněty, které ho zaujmou, reaguje často neadekvátně situaci, ve které se vyskytuje, a následky svého počínání nepromýšlí.

V interakci s vrstevníky je dominantní se sklony nutit je podřídít se jeho nápadům. Pokud nejsou jeho názory/nápady přijímány, uchyluje se k hádání, vulgarismům a k agresi. Často vyvolává konflikty a velmi rychle při nich přechází k agresi.

V týmové spolupráci je často nespolehlivý. Pokud vnímá tým jako slabý, tak nepracuje, práci tzv. „bojkotuje“. Špatně přijímá neúspěch a porážku. Při hodnocení těchto činností je hádavý, hledá únikové strategie a někdy i neúspěch vztahuje na sebe přehnaným sebeobviňováním. Svůj názor vnímá dogmaticky, obtížně přijímá názory jiných a špatně se podřizuje ostatním. V některých situacích hůře vyhodnocuje možné následky, což může vést až k velmi rizikovým okamžikům,

kdy ohrožuje nejen sebe, ale někdy i ostatní.

Nemá rád organizované činnosti, kde je nutné se podřizovat nějakým pravidlům. Má tendenci tyto pravidla ohýbat, zkoušet jejich funkčnost a vysvětlovat si je po svém. Přesto má velmi rád pohybové aktivity, ve kterých může projevit své nadání pro sporty. Je rychlý a obratný a také se v této oblasti projevuje jeho větší snaživost a aktivita. Rád běhá, hraje fotbal, florbal, jezdí na kole, na skateboardu.

Sebeobslužnost je spíše podprůměrná. Pořádek ve svých věcech se jeví jako chaotický, což působí na zhoršenou orientaci při hledání těchto pomůcek a jejich přípravě. Často ztrácí a zapomíná své pomůcky. Stále něco hledá a často obviňuje ostatní, že mu něco rozbili, zničili, sebrali apod. Po jídle zapomíná odnášet a uklízet zbytky a odpadky, které se povalují v lavici nebo okolo lavice. Při činnostech s pracovními materiály má problémy s organizací těchto činností, s hygienou a se zvládnutím práce podle daných pokynů.

Při sebehodnocení o sobě nemluví příliš hezky. Často shazuje i věci, které se mu opravdu povedly, je k sobě velmi kritický.

Mluví většinou pravdu, což v některých situacích působí až provokativně. Bez zábran sděluje důvody, které jej vedly k určitému konání. Potřebuje situaci rozebrat, pochopit a vést také k pochopení pocitů druhé strany. Po konfliktu, výbuchu agresivity přichází frustrace z toho, co se stalo, časté sebeobviňování a pocity zmaru.

Diagnóza:

Zdrojem k popsání diagnózy byla zpráva vystavená pedagogicko - psychologickou poradnou, která je uložena v dokumentaci tohoto žáka.

V Pedagogicko-psychologické poradně byl přidělen:

stupeň podpory: 3

identifikátor 06T7M00 - bez souběžného postižení více vadami, závažné poruchy chování, mírné poruchy učení

Dle závěru se jedná o chlapce s výraznějšími projevy poruch chování ve smyslu poruch pozornosti a aktivity ADHD, snížené motivace ke školní práci a plnění úkolů.

1.2 Rodinná anamnéza

Rodinná anamnéza byla zpracována na základě informací od matky sledovaného žáka při osobním rozhovoru.

Otec - 38 let, střední odborné učiliště, v době narození Standy první manželství, v současné době druhé manželství s jinou partnerkou, se kterou má syna, střídá zaměstnání, vznětlivý, netají se přísným přístupem a fyzickým trestáním dětí, ve volném čase se věnuje sledování sportu, setkávání se svými známými.

Matka - 36 let, střední škola s maturitou, v době narození Standy její druhé manželství, v době po rozvodu vztah s druhem, který tragicky zahynul, v současné době žije s novým partnerem. Působí velmi neuroticky, unaveně, na chování svých dětí reaguje nervózně, vyhrožuje a rozčiluje se na jejich projevy. Ve volném čase se ráda setkává se svými kamarádkami a sleduje televizi.

Sourozenci - 3 bratři - první bratr z prvního manželství matky, druhý bratr je synem stejného otce, třetí bratr je synem nového partnera matky.

Prarodiče z otcovy strany se o Standu zajímají a ve volném čase si jej berou společně s jeho bratrem k sobě. Mají hezký vztah. Prarodiče z matčiny strany žijí daleko a s rodinou se stýkají velmi málo.

Situace v rodině: Manželství bylo uzavřeno z důvodu těhotenství matky ve čtvrtém měsíci. Rodiče spolu žili do pěti let Standy ve velmi bouřlivém vztahu, ve kterém hrály roli drogy, alkohol a agresivní projevy otce. Po rozvodu nejevil otec o Standu žádný zájem a našel si novou partnerku. Matka si také našla nového partnera, se kterým měla syna dalšího Standova nevlastního bratra. Tento partner měl ke Standovi hezký vztah. Bohužel tragicky zahynul. Matka tak zůstala se 3 dětmi sama. Situace byla pro ni neúnosná. Pomohli jí prarodiče z otcovy strany a její rodina. V této náročné době se do života Standy vrátil i jeho otec, který si našel partnerku a začal jevit zájem o své dva syny, které si chtěl brát k sobě. Stav Standy se v této době velmi zhoršil a musel být v péči psychiatra a dětského psychologa. Bohužel se nepodařilo styk otce se Standou rozumně vymezit a ošetřit. Standa jej musí pravidelně navštěvovat a každá takto vyvolaná návštěva je pro něj velmi náročná. Dle sdělení Standy je situace u otce těžká. Otec s novou partnerkou vyrážejí na různé akce a Standa musí hlídat svého nevlastního bratra i celou noc. Matka situaci řeší, zatím neúspěšně. Celá rodina je v péči OSPOD a na výchovu dětí je přidělen dohled.

V současné době žije matka s novým partnerem, se kterým má syna. Tento partner dle jejího sdělení vychází se všemi dětmi dobře.

Matka je přetížena, chaotická, přesto se o děti velmi dobře, s přihlédnutím k její situaci, stará. Se školou spolupracuje a dětem se věnuje i když to těžko, vzhledem k tomu, čím prošla, zvládá. Čelí významným finančním potížím, ke kterým se v poslední době přidávají i její zdravotní problémy.

1.3 Školní anamnéza

Vývoj situace Standy v MŠ

Tato část anamnézy byla zpracována na základě rozhovoru s učitelkou z MŠ, kam Standa docházel a z pedagogické dokumentace k tomuto žákovi.

Ve třech letech nastoupil do mateřské školky. Adaptace na toto prostředí byla náročná. Standa se odmítal oddělit od matky, po oddělení v mateřské škole dlouho plakal, vztekal se a seděl v koutku. Období s těmito projevy trvalo téměř půl roku. Během této adaptace na mateřskou školu začal i častěji marodit a občas se doma nebo v mateřské škole pomočil.

V mateřské škole měl konflikty s dětmi, špatně zvládal soustředěné činnosti, měl problémy s respektováním pravidel, pokynů, vztekal se a odmítal mluvit. Objevovaly se i plačtivé chvíle. Matka byla upozorněna na tyto problémy, které vzhledem k závažnému zhoršení rodinné situace nebyla schopna účinně řešit. Reakce na situaci v mateřské škole řešila křikem, hysterií, pláčem a vyhrožováním Standovi.

Matce byla doporučena návštěva pedagogicko-psychologické poradny. Tato návštěva se uskutečnila v okamžiku, kdy se řešil nástup Standy do první třídy.

Standa šel do základní školy po jednoletém odkladu z důvodu nezralosti a po doporučení PPP.

Vývoj situace Standy v 1. ročníku

V této části anamnézy (vývoj situace Standy v 1., 2., 3. ročníku) vycházím z vlastních pozorování a zkušeností (pozice učitelky a výchovné poradkyně), dále jsem využila informace a pozorování třídní učitelky Standy a také jsem čerpala z písemných záznamů v elektronické třídní knize a závěrů z jednání pedagogické rady základní školy.

- potíže se začleňováním mezi ostatní žáky - konflikty - řešení agresí, výbuchy vzteku, ničení osobního majetku jiných žáků
- nerespektování autority učitele - diskutování o povinnostech, odmítání práce
- nedostatečná domácí příprava - hlavně z důvodu přenesení zadání do domácího prostředí
- na základě vyšetření v PPP byl přidělen AP od 2. ročníku

Způsob řešení: domluva, schůzka s matkou, dohled výchovného poradce, odeslání do PPP, poznámky do notýsku, v 1. pololetí - napomenutí třídního učitele za nevhodné chování ke spolužákům, 2. pololetí - důtka třídního učitele za nerespektování pokynů a nevhodné chování ke spolužákům

Vývoj situace Standy ve 2. ročníku

- těžká adaptace na AP - náročné pro obě strany
- problematické vztahy se spolužáky, odmítání spolupráce s ostatními dětmi (oboustranně), vyvolávání rvaček, náročné výbuchy vzteku - odchod ze třídy, nerespektování autority učitele - diskutování o povinnostech, odmítání práce pokračuje
- stupňování neochoty zapojovat se do výuky
- výrazné zhoršování výsledků vzdělávání
- matka si neví rady - pravidelné docházení a nastavování spolupráce
- vylučování z akcí třídy třídním učitelem - konflikt s matkou - potvrzeno ředitelkou školy

Způsob řešení: pravidelné schůzky VP s matkou, nastavení podpory psychologem školy, poznámky do elektronické žákovské knížky - celkem 20 souvisejících s chováním, v 1. pololetí - důtka třídní učitelky za ublížení spolužačce, 2. pololetí - důtka ředitele školy za nerespektování pokynů a nevhodné chování ke spolužákům

Vývoj situace Standy ve 3. ročníku

- výměna AP - zlepšení situace
- prohlubující se problémy mezi Standou, třídní učitelkou a matkou - nedůvěra, nerespektování autority
- silnější izolace ve smyslu sociálních vztahů se spolužáky
- objevují se psychosomatické obtíže
- projevení velikého zaujetí a snahy v hodinách AJ - nová učitelka - zlepšení chování, posilování nízkého sebevědomí žáka
- výsledky ve vzdělávání neodpovídají schopnostem tohoto žáka
- nastaveno pravidelné doučování ze strany školy - zlepšení
- velký konflikt a odmítání jít do školy v okamžiku vyloučení Standy z účasti na škole v přírodě - ředitelka podpořila tento návrh

Způsob řešení: VP s matkou, nastavení podpory psychologem školy, zapojení OSPOD do tohoto případu na žádost školy, návrh na diagnostický pobyt, poznámky do elektronické žákovské knížky - celkem 18 souvisejících s chováním, v 1. pololetí - důtka třídní učitelky za

ublížení spolužačce, 2. pololetí - dvojka z chování

Současný stav - popis obtíží, problém

Zdrojem při zpracování současného stavu situace Standy byla jeho třídní učitelka, vyučující, kteří přichází se Standou do kontaktu, AP a vychovatelka školní družiny.

V současné době je Standa ve čtvrtém ročníku.

1. **školní výsledky** - mezery v učivu z předchozích ročníků způsobují horší výsledky, než na které by při systematické práci a přípravě dosáhl, lepší výsledky má v matematice (2-3), v anglickém jazyce (2-3), horší výsledky v českém jazyce, vlastivědě, přírodovědě (3-4)
2. **chování v průběhu vyučování** - nesoustředěnost, vyrušování, hlasité dožadování se informací k zadané práci, nedokončování zadané práce, diskutování o tom, co bude a nebude dělat, nerespektování pokynů učitelů, projevy opozičního chování, drzost, hrubé vyjadřování a komentování situací při výuce, nepřipravenost na hodiny, řešeno častými poznámkami, které se týkají výše zmíněných důvodů
3. **chování mimo vyučování** - nepořádnost, výbuchy vzteku, vulgární vyjadřování vůči spolužákům, velká citlivost na osobní prostor, nevnímání času (zvonění, začátek hodiny), nereagování na pokyny dozorujících učitelů, vyhledávání konfliktních situací, řešeno častými poznámkami, které se týkají zmíněných situací
4. **začlenění** - spolužáci s ním nechtějí spolupracovat při skupinové práci, několikrát je fyzicky napadl a vulgárně jim nadával, ve třídě není příliš oblíben, přesto jej spolužáci nominují při různých sportovních výzvách, ve kterých třídu dobře reprezentuje, někdy jej tzv. „ponoukají“ proti ostatním žákům z jiných tříd a využívají jej jako štít
5. **motivace k učení** - kolísavá, delší úkoly často vzdává, je nutná systematická motivace a podpora, chválení, předkládání práce po jednotlivých krocích, prokládání odpočinkem a změnou činnosti (není pravidelně realizováno ze strany všech vyučujících)
6. **domácí příprava** - pravidelná a dle možností matky dobrá, někdy ovlivněna nedostatkem informací ze školy (co, do kdy, kam zpracovat, jak zpracovat apod.), občas dochází k zamlčování informací od Standy - je nutná kontrola ze strany matky a prověřování informací od asistentky pedagoga
7. **vnímání Standy dalšími vyučujícími, kteří s ním přicházejí do styku** - problémy s udržení jeho pozornosti, vyrušování, nechť pracovat a dokončovat úkoly, hledání výmluv, odmítání a diskutování, při větším tlaku na dodržení pravidel - agresivní

výbuchy, vzdorovitost, opakované vysvětlování zadání a odpovídání na doplňující otázky, v případě zajímavého zadání a podchycení současného rozpoložení se projevuje radost ze zvládnutí (zejména AJ) a vydrží i déle a systematicky pracovat na zadaném úkolu, ve škole má nálepku zlobivého dítěte, poznámky a kázeňská opatření nefungují

Vnímání současného stavu ze strany zákonných zástupců

Zhoršení situace se Standou dle sdělení matky nastalo se změnou učitelky, kterou má od druhé třídy. Jak řekla: „Standa ji nemá rád, nemá k ní důvěru“. Rodiče vnímají vztah učitelky k jejich synovi jako hodně poznamenaný. Učitelka jej, dle jejich tvrzení, odmítá brát na školní akce, shazuje jej před spolužáky, nerespektuje projevy poruchy a trestá poznámkami i kázeňsky jejich syna za tyto projevy. Spolupráci s ní vnímají také jako velmi narušenou. Chápu, že to nemá s jejich synem lehké. Poznámky a výchovná opatření nepovažují za dobrý způsob motivace svého syna a vnímají je často za nespravedlivé. Mysleli si, že to ještě vydrží do konce prvního stupně a se změnou vyučujících snad nastane změna i pro jejich syna, ale v současné době uvažují o změně kolektivu či školy. Rodiče pravidelně navštěvují výchovnou poradkyni a jsou pod kontrolou OSPOD.

Z pozorování a rozhovorů s výchovnou poradkyní (dále VP):

Standa se jeví jako bystrý kluk, který je frustrovaný sám sebou, situací mezi spolužáky a ze vztahů s paní učitelkou. Působí nervózně, nedůvěřivě, nedívá se do očí a chvíli trvá, než se uklidní a spolupracuje. Uvědomuje si, že to s ním není lehké a že udělal věci, za které se na něj mohou ostatní zlobit. Upřímně jich lituje a jak řekl: „Nevím, co se to se mnou vždycky děje, nechci udělat nic špatného a zase něco udělám“. Chtěl by mít nějaké kamarády, ale kluci ve třídě, dle jeho sdělení, jej nemají rádi. Poznámky neřeší, už jich má hodně a doma dle jeho sdělení je to stejně jedno. Říká, že by chtěl být skateboardistou. Dle jeho sdělení „mu to jde a je v tom dobrý“. Má kamarády, kteří také jezdí na skateboardu. Školu nemá rád a dle jeho sdělení by nejraději chodil někam jinam.

Z pozorování a rozhovorů třídní učitelky (dále TU):

„Standa to nemá jednoduché. Ve třídě není oblíben, protože hodně narušuje výuku, pere se se spolužáky a vyvolává náročné situace, které mají vliv na fungování kolektivu.“ Dle sdělení TU: „Nerespektuje moje pokyny, je vzdorovitý a nedá se na něj spolehnout. Nenosí věci v pořádku, často zapomíná pomůcky, má okolo sebe neustále nepořádek. Během výuky nedává pozor, takže nestíhá pracovat, i když by to určitě zvládl. Práci většinou nestíhá vypracovat, takže si ji musí odnášet domů a to se nelíbí matce, která má pocit, že je přetěžovaný. Je dobrý v tělocviku a jde

mu matematika, ale jen když má dobrý den.” Vzhledem k jeho chování jej TU nebere na školní akce. Jak se vyjádřila: „Nejsem schopna za něj ručit a nechci kazit ostatním dětem zábavu.” Situace s tímto žákem je pro ni velmi náročná a vyžaduje mnoho energie. Výchovné problémy většinou řeší domluvou, poznámkou a dále kázeňskými opatřeními, které následují po načtení poznámek.

Z pozorování a rozhovorů s asistentkou pedagoga (dále AP):

AP si dle jejího sdělení na Standu musela chvíli zvykat. Vnímá ho jako docela fajn kluka, který si neví rady sám se sebou. „Je hodně impulzivní, je třeba jej neustále hlídat, aby se udržovala míra motivace k práci. Pokud se tato míra neuhlídá, propadá Standa negativismu, odmítá pracovat, je frustrovaný, někdy přechází do agresivního výbuchu. Pomáhá odejít na chvíli od práce a pak se k ní vrátit.” Musí jej hlídat i o přestávkách, kdy se vzájemným pošťuchováním a provokováním s ostatními žáky vyvolávají různé třenice, hádky a rvačky. Vnímá Standu jako dítě s nálepkou zlobivého žáka a ne vždy, dle jejího mínění, je on tím, kdo si tzv. „začne”. „ Je hodně nepořádný a nemá přehled o svých věcech. Špatně zvládá změny a nemá rád, když něco musí. Myslí si, že by chtěl ve třídě nějakého kamaráda, ale dělá to nevhodným způsobem, takže spíše s ním nikdo nechce být. Když Standa zjistí, že to s ním někdo myslí dobře, tak se docela snaží.”

2. Průzkumné metody

K hlubšímu prozkoumání situace Standy a vzhledem k zaměření své závěrečné práce jsem si zvolila metodu rozhovoru a metodu koláče radostí a starostí.

2.1 Rozhovor s dítětem

Rozhovor se uskutečnil po domluvě se Standou a s matkou odpoledne po vyučování a zúčastnila jsem se jej já a Standa. Vzhledem k tomu, že se se Standou znám, nebylo nutné se představovat. Využila jsem individuální a polostrukturovaný rozhovor, který jsem si (se souhlasem matky i Standy) nahrávala. Nahrávání rozhovoru jsem zvolila zejména z důvodu, abych měla prostor sledovat i Standův neverbální projev při kladení otázek a také při odpovídání na tyto otázky. Délka setkání byla 2 hodiny (během setkání jsem použila i druhou metodu), která je součástí mého výzkumu.

Cíl rozhovoru: získání informací od Standy - jak se Standa cítí, jak se mu daří ve škole, jak sám sebe vnímá a jak si myslí, že je vnímán v kolektivu ostatních žáků, jaký je jeho náhled na své chování a jak na něj působí udělená výchovná opatření.

Průběh rozhovoru:

1. Vysvětlení důvodu vedení rozhovoru

Standovi jsem vysvětlila, že si spolu budeme povídat o tom, jak se má, jak se mu daří ve škole, co ho baví, co se teď děje v jeho životě a tak a že si budu zaznamenávat to, co bude odpovídat. Jeho odpovědi pak využiji ke svým studijním účelům. Vysvětlila jsem mu, že žádná odpověď není ani dobrá ani špatná, že mě hlavně zajímá to, co si o uvedeném tématu myslí on.

2. Úvodní fáze a navázání kontaktu

Před konkrétními otázkami jsme mluvili o neutrálních tématech, která měla navodit povzbuzující a příjemnou atmosféru.

3. Jádro rozhovoru

K rozhovoru jsem využívala více otázek, než je uvedeno v autentickém přepisu rozhovoru. Pro autentický rozhovor jsem vybrala otázky, kterými jsem se snažila směřovat k výše uvedenému cíli. V příloze je uveden přepis položených otázek a odpovědí Standy.

2.1.1 Zhodnocení rozhovoru s dítětem

Rozhovor probíhal v příjemné atmosféře. Zpočátku byl Standa trochu nejistý a uzavřený, seděl nervózně na kraji sedačky. Po úvodní fázi rozhovoru, kdy jsme si povídali o nezávazných tématech, se postupně uvolnil, sedl si hlouběji do sedačky a působil přirozeně a odpovídal spontánně.

Obsah sdělení - odpovědi Standy jsem se rozhodla posoudit dle cíle, se kterým jsem se do rozhovoru pouštěla a tedy podívat se na obsah z těchto pohledů:

1. Jak se Standa cítí?

Z jeho odpovědí jsem měla pocit rezignace, smíření se se svým údělem, se svou rodinnou situací. Když mluvil o otci, tak byla v odpovědích patrná lítost nad tím, že se k němu nechová hezky, ale zároveň obdiv nad jeho rozhodnými tvrzeními ohledně školy, učitelky a spolužáků a také jakási identifikace a uklidnění chováním otce v jeho věku. Při odpovídání na otázky, které se týkaly školy bylo patrné skrývání smutku nad tím, že jej nemá učitelka ráda a také není přijímán svými spolužáky.

2. Jak se mu daří ve škole?

Škola je dle jeho reakcí místo, kde není rád, necítí se tam dobře. Zároveň v jedné z odpovědí se objevuje naděje, že v jiné škole, v jiné třídě by mu bylo lépe. Učitelku vnímá jako nepřítele i když je patrné, že by chtěl, aby tomu tak nebylo. To ale skrývá za prohlášení, že mu to je jedno a snaží se vyvolat pocit, že mu na tom nezáleží.

3. Jak vnímá sám sebe ve školním prostředí?

Sám sebe vnímá jako někoho, kdo je pro okolí problémem. Vidí se jako neúspěšný žák, který nezvládá nároky učiva. Je k sobě velmi sebekritický a měla jsem pocit, že to vnímá téměř beznadějně, bez chuti tomu věnovat jakoukoliv energii.

4. Jak si myslí, že je vnímán svými spolužáky?

Jeho odpovědi dávají náhled, že si myslí, že jej spolužáci nemají rádi, nerozumí mu, vnímají jej, jako rušivý element, kvůli kterému se dějí ve třídě věci, které jim nejsou příjemné.

5. Jaký má náhled na své chování?

V této oblasti jsem vnímala rozpor mezi tím, že by chtěl vyhovět požadavkům okolí, ale

situace, do kterých se dostává a i pocity, které se v těchto situacích objevují, ho ovládají. Prohlašuje, že je mu to jedno, ale to, jak to říkal, na mě dělalo dojem, že mu to tzv.,, přerostlo přes hlavu”, že neví kudy z toho ven a přikrývá to drsným projevem.

Hodnocení verbálního projevu:

Standa mluvil většinou klidně. Když mluvil o škole, mluvil pohrdavě a přecházel do rychlejšího tempa a přidal na hlasitosti. Občas ho přemohly pocity, to se chvíli odmlčel a pak překotně pokračoval. Když mluvil o poznámkách, tak v projevu tzv. „frajeřil”. Když mluvil o svých přáních a o babičce a dědovi, tak zněl vesele a optimisticky.

Hodnocení neverbálních projevů:

Při odpovědích byl neklidný, stále si poposedával a měnil polohu nohou. Rukama dělal různá gesta, občas si dal ruce do pěstí a těmi o sebe bouchal. Také se často drbal na hlavě a pokyvoval se ze strany na stranu. Oční kontakt byl většinou krátkodobý, spíše koukal někam mimo mě. Při popisu svých přání mu zářily oči a usmíval se.

Celkové shrnutí rozhovoru s ohledem na cíl:

Standa se necítí v kolektivu dětí dobře, sám sebe vnímá jako problém. Jeho důvěra v třídní učitelku je zásadně narušena, což má vliv na respektování jejích pokynů a na jeho spolupráci s ní. Náhled na své chování má velmi kritický, téměř bez možnosti nápravy. Cítila jsem smíření se s tím, že je tzv. „zlobivý” žák. Kázeňská opatření na změnu jeho chování, dle mého mínění, nemají téměř žádný vliv.

2.2 Koláč radostí a starostí

Tuto metodu jsem si vybrala z důvodu doplnění celkového obrázku Standy, jeho sebepojetí a vnímání sebe v kontextu vnějšího i vnitřního světa.

Tuto metodu jsem zařadila za rozhovor ve stejný den. Pro Standu byla tato metoda navázáním a nebylo nutné ji nijak výrazněji specifikovat.

Nejprve jsme si vysvětlili pojmy - radost a starost a nechala jsem Standu chvíli přemýšlet nad svými radostmi a starostmi. V další fázi mi vyjmenoval, jaké má radosti a starosti, a vedla jsem jej k tomu, aby si je seřadil od největší po nejmenší. Pak je zakreslil do připraveného formuláře.

Na závěr jsme si o tom povídali.

2.2.1 Zhodnocení koláče radostí a starostí

Standa si mohl vybrat, čím začne, a zvolil si nejprve kolo radostí. Vyjmenování jednotlivých radostí mu nedělalo žádné problémy. Vše, co se v kole objevuje, souvisí s tím, co mu jde a v čem je dobrý a čím nejčastěji tráví svůj volný čas.

Témata do kola starostí vyjmenoval také poměrně rychle. Bylo zajímavé, že rozdělil téma škola a učení. Když jsme si o tom povídali, tak měl téma škola spojené spíše se systémem, s poznámkami, s průšvihy, s učiteli, se spolužáky, akcemi školy a celkově s prostředím. Téma učení pak se známkami a s přípravou do školy, zejména předmětů, které mu nejdu (český jazyk, vlastivěda, přírodověda) a také s prací v hodinách, která ho nebaví.

Oblast zlobení se vztahovala jak na domácí prostředí, tak i na školní. S větším důrazem na to školní, kde jej za toto chování někdo hodnotí.

Téma kamarádi měl hlavně postavené ve vztahu ke škole, kde mu nějakí kamarádi chybí, mimo školu má dva kamarády, se kterými se setkává při svých oblíbených aktivitách.

U části s názvem táta se zastavil poměrně dlouho a vyprávěl o svém tátovi, jak je přísný a jak mu někdy nadává a že si ho bere jen někdy a že k němu moc nechce, protože musí hlídat svého nevlastního bratra a nemá rád tátovu přítelkyni. V souvislosti s tátou se zmiňoval o matce, která nechce, aby k tátovi chodil a s tátou se hodně dohaduje a jsou na sebe naštvaní.

Celkové shrnutí s ohledem na cíl:

Celkově se dá dle mého názoru říci, že starosti převažují nad radostmi a jsou rozloženy jak do prostředí školy tak i domova.

Shrnutí kazuistické části

Analýza případu

Možné příčiny problémů Standy můžeme předpokládat:

- 1. v rodině** - nejednotný výchovný přístup rodičů, náročná rodinná situace - drogy u otce, rozvod, úmrtí partnera matky, více sourozenců, zhoršená ekonomická situace rodiny, neschopnost obou rodičů se dohodnout na jednotném postupu výchovy, neplnění funkce otce, špatný vliv otce na chování a vývoj svého syna, identifikace Standy s problémy otce ve školním věku, ovlivňování Standy znevažujícími názory a postoji ke škole, k vyučujícím, využívání tělesných trestů, nedůvěra k třídní učitelce, která je ovlivněna nerespektováním diagnostikované poruchy chování, rodiče většinu problémů ve školním

prostředí připisují poruše chování a nevhodnému vedení a nepochopení svého syna třídní učitelkou, otec odmítá nést jakoukoliv odpovědnost a začít spolupracovat s matkou a se školou, jejich vztah je stále velmi vyhrocený a výchovné poradkyni a školnímu psychologovi se nedaří tuto situaci uklidnit tak, aby se mohla nastavit systematictější práce na Standově situaci, nahodilost v řešení celé situace - vždy po nějakém výraznějším projevu, neudržení nastavených trendů ve spolupráci se školou (podpora asistentky pedagoga)

2. **v diagnóze ADHD** - projevy této poruchy ovlivňují práci Standy, jeho začleňování mezi spolužáky, jeho chování, pozornost, náhlé změny nálad, citlivost na změny, problémy se čtením reakcí spolužáků a pedagogů, nevhodné způsoby jak na sebe upoutat pozornost, problémy udržet své pomůcky v pořádku, problémy s organizací své práce a se zvládnutím nároků výuky
3. **v nastavení systému péče o tohoto žáka ve škole** - TU vnímá chování chlapce velmi osobně, je cítit přesvědčení, že toto chování přesahuje projevy diagnózy stanovené poradnou a projevy, se kterými je konfrontována, připisuje spíše nevychovanosti Standy a záměrnosti v jeho počínání proti své osobě a proti žákům její třídy

Ve vztahu k tomuto žákovi se dle mých pocitů u ní projevují známky syndromu vyhoření. Tato situace vznikla pravděpodobně prvotním přehlížením a bagatelizováním projevů Standy (dle sdělení VP) z její strany a nechutí nastavit systematickou spolupráci se školním poradenským pracovištěm (VP, školní psycholožkou) a matkou. Potíže, které se Standou měla, řešila poznámkami a výchovnými opatřeními, které postupně ztratily svou váhu. Z neznámých důvodů odmítala systematickou podporu metodika prevence a psychologa, která jí byla nabídnuta při řešení náročných situací s tímto žákem a chtěla si řešit vše sama. Pravděpodobně pro ni bylo těžké buď si přiznat nebo poznat, že ji situace přerůstá a reálně zhodnotit své síly, případně požádat či přijmout pomoc ze strany školního poradenského pracoviště. V tuto chvíli je nastavena poměrně negativně k možné podpoře tohoto žáka.

Pracovníci školního poradenského pracoviště nedokázali přesvědčit ředitelku školy k razantnějšímu postupu v řešení situace Standy. I když situaci řešili opravdu velmi aktivně a od prvních příznaků, přesto chyběla propojenost s TU, která byla v nastavování podpory u tohoto žáka prioritní. Z důvodů této nepropojenosti se situace neřešila komplexně, ale pouze jednostranně.

Ředitelka školy situaci dle mého mínění dobře nevyhodnotila a nerespektovala názory odborníků (školní poradenské pracoviště) na tuto problematiku na své škole. Podpořila TU ve vylučování Standy z akcí třídy a nevěnovala dostatečný čas analýze vhodnosti udělování výchovných opatření v kontextu s celým případem tohoto žáka a v kontextu s projevy jeho diagnózy. Vyloučení Standy ze školních akcí se jeví v tomto případě jako velmi zlomový okamžik, po kterém se situace výrazně zhoršila.

Dosud realizovaná opatření:

1. Spolupráce TU a matky.
2. VP pozvala matku (v jednom případě i otce) k několika rozhovorům. Rozhovory byly zaměřeny na: předání informací o chování Standy ve škole, na řešení konkrétních problematických situací Standy a spolužáků/učitelů, na nastavování režimových opatření v souvislosti se školní docházkou, přípravou na výuku atd. Otec se školou nespolupracuje, přišel v jednom případě na písemnou výzvu, která mu byla zaslána. Schůzka probíhala ve velmi napjaté atmosféře zejména mezi matkou a otcem. Došlo na ní k nastavení konkrétních pravidel, která následně nebyla ze strany otce respektována. Matka projevovala snahu situaci Standy řešit. Po počáteční nedůvěře byla velmi otevřená a snažila se spolupracovat a domluvy dodržovat. Bohužel, podařilo se to jen krátkodobě a nárazově. Chování Standy se tak převalovalo ve vlnách: kumulace vyhocených situací - agresivní výbuch (proti učitelům, proti spolužákům), rozhovor Standy s VP, udělení kázeňského opatření a pozvání matky do školy - zpřísněná opatření doma - chvilkové zlepšení situace ve škole a následné opakování celého schématu. Ke konci třetího ročníku se toto schéma narušilo rezignací Standy v poslední fázi a nechutí matky spolupracovat s TU.
3. Výchovné komise - za účasti TU, ředitelky školy, VP a matky - zaměřené na chování Standy.
4. Zařazení Standy do programu obědů zdarma pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, zařazení Standy do doučování a docházka do školní družiny.
5. Pravidelné návštěvy Standy u školní psycholožky - 1x za 14 dní - realizováno od druhého pololetí druhé třídy a průběžný kontakt školní psycholožky s matkou.
6. Spolupráce s OSPOD - dohled nad rodinnou situací - přiděleno na základě rozhodnutí soudu o svěřením do péče při rozvodovém řízení - předávání pravidelných zpráv o situaci

Standy ve škole výchovnou poradkyní a na základě informací od vyučujících Standy.

7. Sociometrické šetření ve třídě ve třetím ročníku - rozkrylo nepřijímání Standy většinou třídy, kritické hodnocení jeho projevů.
8. Vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně a opakovaná rediagnostika - přidělen AP a další podpůrná opatření, která souvisí s diagnózou ADHD.
9. Poznámky a kázeňská opatření - postupné pozbývání účinků, známka 2 z chování - konec třetího ročníku.
10. Vyloučení žáka ze společných akcí třídy - rozhodnutí TU za podpory ředitelky školy - smyslem tohoto opatření mělo být potrestání Standy s možností, že si na základě tohoto trestu uvědomí své chování a bude jej lépe regulovat a dle sdělení TU toto rozhodnutí bylo podloženo její obavou o bezpečnost Standy a ostatních dětí mimo školní prostředí. Po tomto opatření nastalo výrazné zhoršení chování a vylučování Standy z kolektivu dětí. Také to mělo velký vliv na sebepojetí a na vztah a důvěru k TU a ke škole.

Návrh možných dalších opatření:

Pro školu:

1. Systematická práce se třídou - využití externí pomoci - nezaujatý pohled na situaci v kolektivu a nestranné názory, které by mohly pomoci podpořit snahu školního poradenského pracoviště o komplexnější řešení celé situace Standy ve vztahu k vedení školy a k vyučujícím Standy - posílení pozice Standy v kolektivu, práce se třídou ve smyslu, jak zvládat projevy chování Standy a jak k němu přistupovat.
2. Popis situací, které vedou k problematickému emotivnímu prožívání - vedení portfolia žáka např. AP pod vedením VP (metodika prevence, školního psychologa).
3. Popis jednotlivých fází konfliktu a hledání způsobů a variant, jak tyto fáze zvládnout, a to nejen pro Standu, ale také pro jeho okolí - možnost odejít ze třídy při nástupu prvních signálů, změna činnosti, rozdělení práce na menší části, náladovník apod.
4. Vytvoření krizového scénáře (kartičky první pomoci) pro Standu, pro vyučující, jak reagovat.
5. Sladit přístup všech vyučujících k projevům Standy při výuce, včetně způsobů, jak na ně reagovat a jak tyto projevy zvládnout.

6. Zařadit pravidelné relaxace - využití AP.
7. Podpora TU - mentorská podpora, psychohygienu, kolegiální podpora - stínování, zavedení pravidelných Bálintovských skupin za účasti výchovné poradkyně, psychologů atd. Nastavit intenzivnější dohled nad navrhovanými řešeními týkajícími se Standy vyučujícími - školní poradenské pracoviště, konzultace o vhodnosti s pedagogicko-psychologickou poradnou. V případě nezvládnutí nestranného přístupu ke Standovi - zvážit přeřazení Standy do jiné třídy (jiné školy).
8. Zorganizovat setkání všech zainteresovaných stran a nastavit písemnou dohodu (IvYP) s konkrétními úkoly pro každou z těchto stran, včetně předávání pravidelných vzájemných informací mezi TU (AP) a matkou - 1x týdně - povinnost matky emailem se informovat, nebo krátké zprávy od RU matce - dle domluvy a souhlasu obou stran.
9. Kontrola dodržování nastavených podpůrných opatření vztahujících se k péči o žáka se SPUCH dle doporučení pro vzdělávání - četnosti a rozsahu zadávaných domácích úkolů, respektování pravidel práce se žákem s ADHD - připomenutí těchto pravidel VP vyučujícím.
10. V případě nefunkčnosti dohod se zákonnými zástupci, se Standou, s TU a dalšími zúčastněnými osobami podat návrh na OSPOD s žádostí o svolání případové konference.

Pro domácí prostředí:

1. Postupné a důsledné zavádění režimových prvků - pravidelnost domácí přípravy na školu, čas na odpočinek a zábavu, vhodná korekce využívání počítačových her a mobilu.
2. Vytvoření přehledného a snadno pochopitelného systému odměňování a trestání - orientace na důslednost matky. Zařazení tohoto systému i pro ostatní sourozence.
3. Otevření řešení návštěv Standy u otce - využití pracovníků OSPOD - posouzení frekvence, vlivu na chování dětí.
4. Využití nabídky organizací pro rodiny v náročné životní situaci - možnost psychohygieny pro matku, řešení volného času dětí a finanční pomoc. Např. organizace Šance dětem. Sdílení své situace s odborníky a rodinami s podobným osudem.
5. Využití nabídky OSPOD k rodinné terapii.
6. Hledání vzdělávání pro Standu v jiné škole zaměřené na práci s dětmi s poruchami

chování, případně s menším kolektivem.

Závěr práce

Cílem mé práce bylo hledání odpovědi na otázky, zda a jak mohou výchovná opatření, která může udělit škola, ovlivnit chování žáka s poruchou chování, jaký mají vliv na náhled tohoto žáka na své chování a na to, jak je vnímán ostatními žáky.

V teoretické části jsem se snažila poskládat obrázek žáka s touto diagnózou a vysvětlit možné projevy, které mají vliv na žáka ve školním prostředí a na jeho možné vnímání nejen spolužáky, ale i pedagogickými pracovníky.

Zabývala jsem se možnostmi školy, jak pracovat s žákem s poruchou chování, a možnostmi v korekci projevů této poruchy. Zde jsem hlouběji pracovala s termínem výchovná opatření, jako jedním z možných řešení problémů s chováním žáků. Je nutné uvést, že jsem si potvrdila, že výchovná opatření, která školy využívají ke korekci nevhodného chování, mají jistě místo v nastavování rovnováhy života školy, konkrétně v dodržování a respektování nastavených pravidel (školního řádu). Zároveň s tímto potvrzením jsem si musela položit otázkou, zda je vůbec žák s poruchou chování schopen tato nastavená pravidla dodržovat s využitím sebekorekce. Dále jsem se zabývala povinnostmi školy, které jí ukládá legislativa související s péčí o žáky se SPUCH. Z nastavené legislativy a dalších metodických doporučení, která jsem zmínila ve své práci, vyplývá, že žáci se SPUCH potřebují jiný přístup než běžná populace a to jak v řešení výukových, tak i výchovných problémů.

Kdybych se měla vyjádřit k tomu, zda jsem splnila cíl své práce? Myslím, že jsem cíl své práce, zejména na základě podrobné kazuistiky a průzkumných metod, splnila. Výchovná opatření ve smyslu náhledu na chování v případě žáka, kterého jsem si zvolila, nezafungovala. Způsobila postupně jakousi odolnost, smíření se s vnímanou realitou tzv. „špatného“ žáka ve směru ke spolužákům a pedagogům, ale hlavně vůči svému sebepojetí. Důležité je zdůraznit, že zvolený žák sám nevidí možnosti, jak svou situaci zvládnout, působí frustrovaně a deprimovaně, bez motivace na sobě pracovat. Jednou větou by se dalo napsat, že žák se pravděpodobně ztotožnil s nálepkou tzv. „zlobivého dítěte“. Zajímavé bylo pro mě jeho pochopení pro chování svých spolužáků, ve smyslu nezájmu o něj a vylučování jeho osoby ze společných aktivit.

Tím, že výchovná opatření od prvního udělení neměla požadovaný účinek na chování tohoto žáka, vedlo jejich další udělování ke zhoršování jeho projevů a k jejich upevňování a to doslova tzv. „do slepé uličky“.

Na závěr bych chtěla uvést, že dle mého mínění se dá předpokládat, že výchovná opatření udělená školou žákovi se SPUCH nemají dobrý vliv na jeho sebepojetí a mohou mít dokonce vliv

opačný, kdy se projevy tohoto žaka zhoršují a vedou k obtížné situaci v začleňování se do kolektivu ostatních žáků a je možné, že budou mít vliv i na jeho další socializaci.

Seznam použitých zdrojů

HUTYROVÁ, Miluše. *Děti a problémy v chování - Etopedie v praxi*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2019. ISBN 978- 80-262-1523-3.

MERTIN, Václav, KREJČOVÁ, Lenka. *Problémy s chováním ve škole - jak na ně*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-026-4.

MICHALOVÁ, Zdeňka, 2011. *ADD/ADHD v kontextu poruch chování*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-733-8.

KENDÍKOVÁ, Jitka. *ADHD krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe s.r.o, 2019. ISBN 978- 80-7496-438-1.

UHLÍŘ, Jan. *ADÉHÁDĚ- Jak na emoce dětí s ADHD*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe s.r.o, 2020. ISBN 978- 80-7496-454-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika - vychovatelství*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372- 306-4

Seznam příloh

Příloha A – Přepis rozhovoru se žákem

Příloha B – Koláč radostí - prázdný formulář

Příloha B – Koláč starostí - prázdný formulář

Příloha Č – Koláč starostí - vyplněný

Příloha D – Koláč radostí - vyplněný

Příloha A

Přehled kladených otázek a přepis odpovědí:

1. „Co bys vyčaroval, kdybys mohl čarovat?“

„A můžu, co chci? Tak to bych chtěl být slavným fotbalistou a mít hodně peněz, abych mohl koupit veliký dům pro naši rodinu. Taky bych zařídil, aby byl táta hodnější a pořád nechodil pryč a nepil pivo a máma, aby nebyla pořád našťvaná a nekřičela. No a aby neumřel Martin (partner matky). A jel bych k moři a taky bych si koupil stříbrný Ferrari a motorku Harley a fůru počítačových her.“

2. „Jaké dobrodružství bys rád zažil?“

„Chtěl bych letět do vesmíru a projet se v ponorce a třeba hledat potopený lodě.“

3. „Jaké vztahy máš se spolužáky?“

„Nevim, asi blbý. Nemám žádnýho kamaráda. Někdy se bavím s Milanem, ale ten na mě furt žaluje učitelce a já mám pak průšvih. Asi je štvu, protože se mnou nikdo nechce sedět a já se vždycky našťvu a pak se pereme a nadáváme si. Jsou blbý a už se těším, až s nima nebudu muset chodit.“

4. „Komu bys rád pomohl, kdybys mohl?“

„To nevim. Nejvíc dědovi a babičce, ty už jsou starý a dědu bolí záda a tak bych mu zaplatil nějakýho doktora a babičce bych dal novýho psa. Hektor byl už starej a umřel a tak už nemaj žádnýho.“

5. „Co se ti ve škole líbí?“

„Asi nic. Když jsem byl menší, tak jsme měli jinou učitelku a byli jsme na výletě a taky jsme jezdili na plavání. To bylo dobrý.“

6. „Je něco, co se ti ve škole nelíbí?“

„Ve škole se mi nelíbí všechno. Nelíbí se mi naše učitelka. Je děsná, furt je na mě našťvaná a taky mě nevezala na výlet, nemá mě ráda, myslim, táta říkal, že je to hysterka a nemá jí rád ani Milan, ale možná, že kecá. Teď mám lepší asistentku, je přísná, ale trochu hodná. Když něco nevim, tak mi poradí a zastala se mě, když jsme se s klukama prali o přestávce.“

7. „Řekni mi, co se ti ve škole daří?”

„Nic se mi nedaří. Trochu mě baví tělocvik, jsem hodně rychlejší a taky mě baví hrát fotbal. A matika, ale ta jen někdy.”

8. „Je něco, co se ti ve škole nedaří?”

„Většinou se mi nedaří všechno, dostávám poznámky, pořád někoho štve a nikdo se mnou nechce sedět a mně je to stejně jedno.”

9. „Jaká chvála tě nejvíce potěší?”

„Co to je chvála?” (moje vysvětlení). „Aha, tak že sem šikovnej, třeba když pomáhám dědovi se dřevem.”

10. „Co si řekneš, nebo co se stane, když dostaneš poznámku?”

„Nejdřív jsem byl naštvanej a když jsem byl menší, tak mně to bylo líto. Máma na mě křičela a měl jsem tresty. Teď už mi to je jedno. Máma se furt zlobí a chce, abych se polepšil. Stejně to nemá cenu, tak co, mám poznámky. Tátovi to je jedno a prý měl taky hodně poznámek. Pani v poradně říkala, že mám nějakou špatnou pozornost nebo co.”

11. „Je něco, co tě ve škole hodně štve?”

„Ve škole mě štve všechno.”

12. „Je něco, co tě doma hodně štve?”

„Doma mě štve, že se musím furt učit a taky bráchové mi berou věci a otravují mě, když si něco dělám. Někdy musím hlídat bráchu u táty a ten je děsnej, pořád se vzteká a chce, abych si s ním hrál a to mě moc nebaví.”

13. „Co nejraději děláš o přestávkách?”

„Blbnu s klukama a někdy děláme srandu, že se jako pereme a honíme se a taky provokujeme holky.”

14. „Jak se pozná dobrý kamarád?”

„Že furt nežaluje, je se mnou, pomáhá mi, je s ním sranda a taky hraje fotbal.”

15. „Je něco, co bys rád dělal, ale nemáš odvahu?“

„Chtěl bych udělat na skejtu otočku, ale je moc těžká.“

16. „Napadá tě ještě něco důležitého k tomu, o čem jsme si dnes povídali?“

„Asi nic. Chtěl bych jinou učitelku a už bejt velkej a nemuset chodit do školy, ale to nejde, takže nevím.“

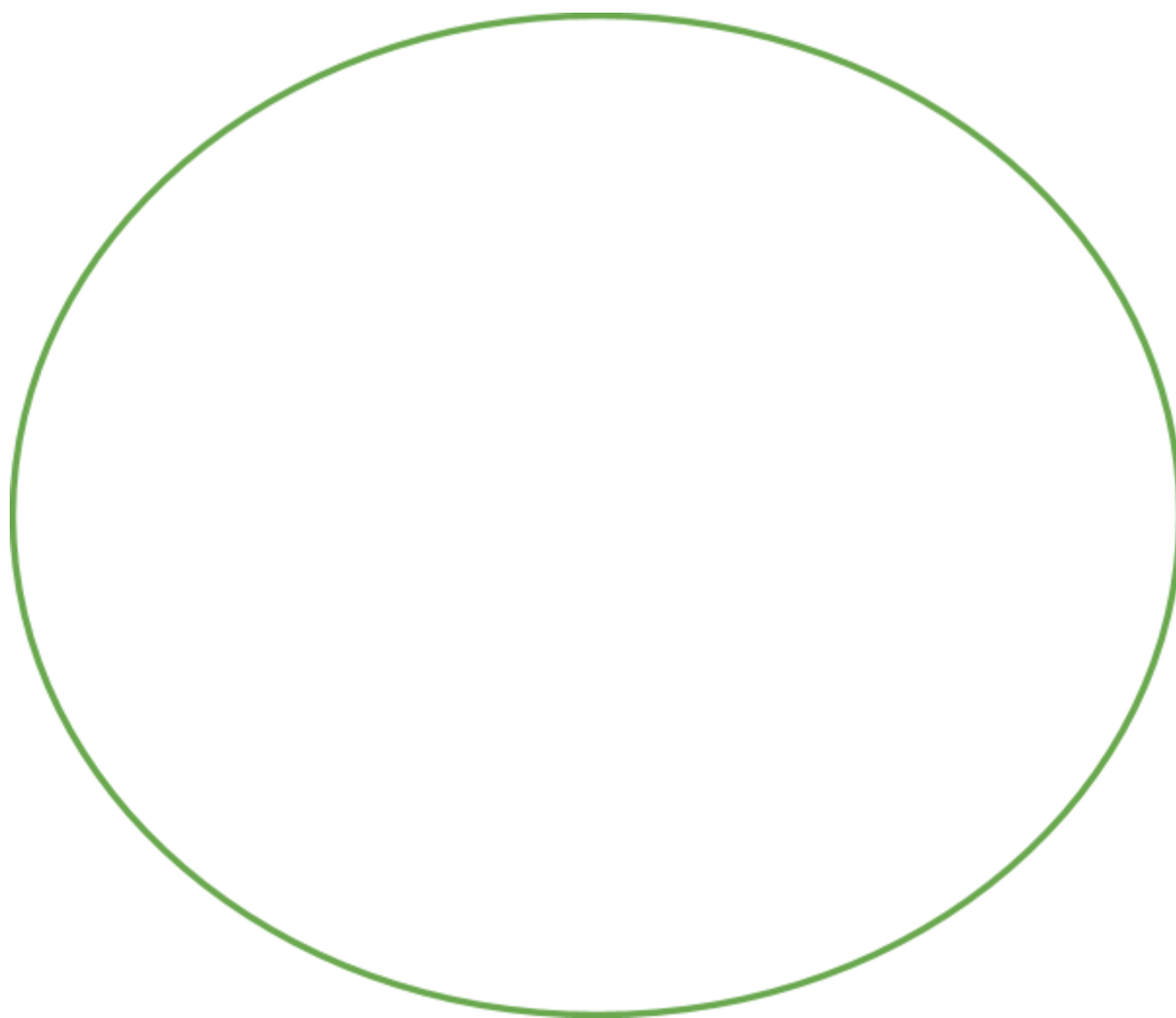
Na závěr rozhovoru jsem Standovi poděkovala za energii a otevřenost, se kterou odpovídal na mé otázky.

KOLÁČ RADOSTÍ

Radost je příjemná emoce, která vzniká někde v nás jako reakce na nějaký úspěch. Také ji zažíváme, když něco umíme a jsme v tom dobří nebo při nějakém pěkném zážitku. Může to být také spokojenost s něčím nebo s někým. Objevuje se i jako pocit štěstí, který je doprovázen úsměvem, nebo smíchem.

Co dělá radost tobě?

1. Zamysli se nad svými radostmi a nejprve si je vyjmenuj.
2. Zkus si tyto radosti seřadit od té největší po tu nejmenší.
3. Rozděl si kolo na části, které mohou ukázat rozložení těchto radostí (čím větší kus - tím větší radost)

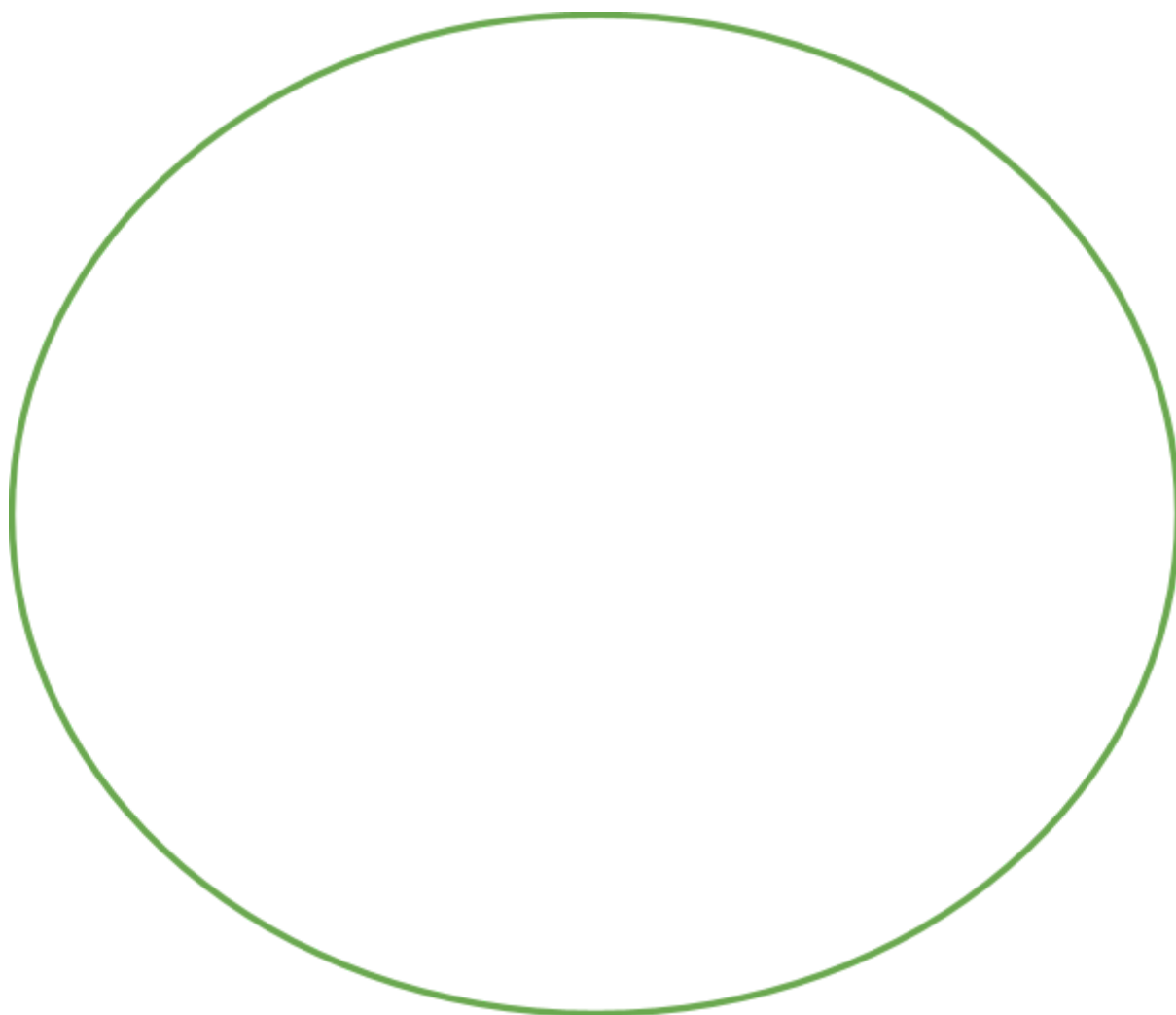

KOLÁČ STAROSTÍ

Starosti patří k životu. Někdy jsou velké, někdy malé, někdy nám s nimi může někdo pomoci a někdy si s nimi musíme poradit sami. Kdybychom neměli nějaké starosti, tak bychom ani nepoznali radost z toho, že je zvládneme.

Starosti vyvolávají nepříjemné pocity, které jsou vyvolány nějakou nejistotou, obavou, znepokojením z něčeho, co třeba neznáme, čeho se bojíme a co nás může ohrožovat.

1. Zamysli se nad svými starostmi a nejprve si je vyjmenuj:
2. Zkus si tyto starosti seřadit od té největší po tu nejmenší.
3. Rozděl si kolo na části, které mohou ukázat rozložení těchto starostí (čím větší kus - tím větší starost)

KOLÁČ STAROSTÍ

Starosti patří k životu. Někdy jsou velké, někdy malé, někdy nám s nimi může někdo pomoci a někdy si s nimi musíme poradit sami. Kdybychom neměli nějaké starosti, tak bychom ani nepoznali radost z toho, že je zvládneme.

Starosti vyvolávají nepříjemné pocity, které jsou vyvolány nějakou nejistotou, obavou, znepokojením z něčeho, co třeba neznáme, čeho se bojíme a co nás může ohrožovat.

1. Zamysli se nad svými starostmi a nejprve si je vyjmenuj:
2. Zkus si tyto starosti seřadit od té největší po tu nejmenší.
3. Rozděl si kolo na části, které mohou ukázat rozložení těchto starostí (čím větší kus - tím větší starost)

Příloha E

KOLÁČ RADOSTÍ

Radost je příjemná emoce, která vzniká někde v nás jako reakce na nějaký úspěch. Také ji zažíváme, když něco umíme a jsme v tom dobří i na pěkný zážitek. Může to být také spokojenost s něčím nebo s někým. Objevuje se i jako pocit štěstí, který je doprovázen úsměvem, nebo smíchem.

Co dělá radost tobě?

1. Zamysli se nad svými radostmi a nejprve si je vyjmenuj.
2. Zkus si tyto radosti seřadit od té největší po tu nejmenší.
3. Rozděl si kolo na části, které mohou ukázat rozložení těchto radostí (čím větší kus - tím větší radost)

